

ІХ ОГЛЯДИ

Богдан Мельничук, Віктор Уніят (м. Тернопіль)

ВІД «СЛОВНИКА» – ДО «ІСТОРІЇ»

Спеціально створена рішенням сесії обласної ради редакційно-видавнича група завершила роботу над останнім – четвертим додатковим – томом «Тернопільського Енциклопедичного Словника» (ТЕС), до якого увійшли гасла (статті), що з різних причин не були опубліковані у попередніх томах.

Унікальне енциклопедичне дослідження (перше регіональне видання в Україні такого кшталту) з оптимальною повнотою й майстерністю подає вичерпні відомості про регіон. Наведено адміністративні та географічно-природничі дані про Тернопілля; відомості про його минувшину й сучасність, населені пункти, їхню історію, економіку, промисловість та аграрний сектор; громадсько-політичне життя й решту сфери діяльності людей; про ріки, флору і фауну; визначних уродженців нашого краю, відомих осіб, які творили або перебували тут. Завдяки цьому багатомнику, який побачив світ під патронатом обласної ради, місцеві краєзнавці отримали виняткову нагоду оприлюднити безцінні знахідки. Так увічнюватиметься пам'ять про незаслужено забутих достойників, бо в ТЕС представлено вагомий внесок земляків у розвій української нації, молоде покоління буде правильно зорієнтованим і вихованим у національному свідомому дусі. Потреба видати систематизовані матеріали про Тернопілля назріла давно, і ось цей рідкісний проект силами широкого авторського колективу реалізовано.

Тернопільщина – чарівна, неповторна перлина Західного Поділля. Екологічно це один із найчистіших регіонів України, який за кількістю особливих об'єктів природно-заповідного фонду поступається лише Чернігівській, Львівській та Закарпатській областям. Гори Медобори, що оперізують значну частину області, таять у собі силу-силенну ботанічних і геологічних див. Віддавна вражають незвичайною красою і найбільші у світі гіпсові та другі за величиною карстові печери неподалік с. Кривче Борщівського району. А неповторний Дністровський каньйон із його раритетною рослинністю! В області діють національний заповідник «Замки Тернопілля» та державні історико-архітектурні заповідники – Кремене-

цько-Почаївський і Бережанський. За кількістю пам'яток архітектури Тернопільщина займає третє місце в Україні, а за числом старовинних замків (їх 34) лідирує!

А яка інша з-поміж областей України може похвалитися відомими всьому християнському світу релігійними святинями – Духовним центром Зарваницької Божої матері та Свято-Успенською Почаївською лаврою? За роки незалежності тут відреставровано, відбудовано та зведено понад сімсот храмів, понад сотня – ще на стадії будівництва.

Безперечно: ТЕС сколихне розвиток туризму в області. Значить, будуть залучені й нові інвестиції для нашого краю.

Славне й історичне минуле краю. Він виплекав і дав наснагу служити Вітчизні багатьом українським лицарям честі – від князя Василька Тербовельського, легендарних першого гетьмана України Дмитра Вишневецького-Байди та козацького полковника Нестора Морозенка – до діячів ОУН і УПА Ярослава Стецька й Дмитра Клячківського («Клима Савура»).

Ця земля – батьківщина Патріарха УГКЦ Йосифа Сліпого; вона була колискою натхнення письменникам Богдану Лепкому, Юліушу Словацькому, Нобелівському лауреатові Шмуелю Йосефу Агнону. Тернопілля – рідна твердиня співців стрілецької слави Михайла Гайворонського, Романа Купчинського і Левка Лепкого, лауреатів Шевченківської премії письменників Романа Андріяшика, Івана Гнатюка, Романа Лубківського і Степана Сапеляка, літературознавця Григорія Штона, художників Олени Кульчицької та Івана Марчука. Тут розквітнув талант співачки світової слави Соломії Крушельницької, композитора Дениса Січинського, художників Михайла Бойчука, Якова Гніздовського, скульптора Михайла Парашука, фізиків Івана Пулюя та Олександра Смакули, громадсько-просвітнього діяча Олександра Барвінського, академіків Володимира Гнатюка, Івана Горбачевського, Кирила Студинського та багатьох інших.

Видання ТЕС зорієнтує й нове покоління діаспори, яке вийшло з Тернопілля, щодо змін в області та Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, відколи існує новітня

Українська держава. Разом із тим енциклопедія розповідає про тих визначних земляків, котрі волею долі опинилися в еміграції і спричинили піднесення авторитету не лише свого кола, а й усього українства. Значну увагу приділено й замовчаним фактам українського життя. ТЕС – енциклопедія нового типу, бо вирізняється з-посеред аналогічних видань минулих років своєю неупередженістю.

«Тернопільський Енциклопедичний Словник» чудово проілюстровано, він не має аналогів. А робота авторів видання вражає масштабністю охопленого матеріалу – це близько 3-х тисяч сторінок і 17 тисяч гасел. Енциклопедії створюють роками, але слугують такі фоліанти віками.

А на черзі – новий проект, праця над яким уже розпочалася.

Довідковий том «Тернопільська область», що 1973 року вийшов у серії «Історія міст і сіл УРСР», звісно ж, застарів. За час роботи редакційно-видавничої групи зібрано значний, можна сказати, – винятковий пласт матеріалів. Логічно виникла потреба систематизувати відомості про населені пункти області у формі книг. Адже кожний навіть зникаючий хутірець – то краплинка в річці Держави. Він є віддзеркаленням її історії – Україною в мініатюрі. Тож неприпустимо за-недбати пам'ять і про нього.

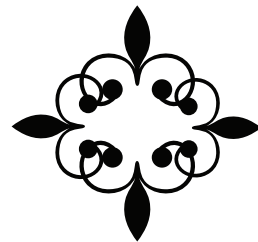
За сприяння Національної спілки краєзнавців України, Тернопільських обласних ради й адміністрації, районних рад і адміністрацій у краї стартував новий проект. Це тритомне видання «Тернопільщина. Історія міст і сіл», що охоплюватиме всі

населені пункти області. Зокрема, й ті, які за адміністративно-територіальним устроєм належать до інших регіонів. А ще – хутори й загальні характеристики районів.

У «Тернопільщині» буде систематизовано інформацію про всі населені пункти області, їхнє минуле й сучасність. Особлива увага приділена насамперед дотеперішній героїці краю – національно-визвольній війні під проводом Б. Хмельницького, українським січовим стрільцям, Українській галицькій армії, Західно-Українській народній республіці, Організації українських націоналістів, Українській повстанській армії. Подано матеріали і про знаних уродженців кожного села чи міста. «Історія міст і сіл» охоплюватиме всі 1053 населені пункти області включно з найменшими хуторами.

Видання матиме приблизно по 700 сторінок у кожному з трьох томів. До першого напевно увійдуть статті про Тернопіль, населені пункти Бережанського, Борщівського, Бучацького, Гусятинського і Заліщицького районів. До другого – дані про Збаразький, Зборівський, Кременецький, Козівський, Лановецький та Монастирський райони. Третій том представить інформацію про Підволочиський, Підгаєцький, Тербовлянський, Тернопільський, Чортківський та Шумський райони. Текстові матеріали видання доповнюватимуть карти, світлини, копії документів. Наприкінці кожного тому розмістяться іменний та географічний покажчики.

Отже, незабаром книгозбірні та поціновувачі матимуть ще одне дійсно рідкісне видання.

Тетяна Чубіна (м. Черкаси)

ПРО МІСТО, ДЕ КОЖЕН КЛАПТИК ЗЕМЛІ ДИХАЄ ІСТОРІЄЮ

Рец. на монографію Бушина М. І., Гуржія О. І., Палія А. Г. Місто Умань: історичні портрети, події, факти. – Черкаси: Черкаський ЦНТЕІ, 2010. – 262 с.

*Я люблю у Софіївці думать,
Відганяючи спогадів рій.
Від сьогодні, ласкава Умань,
Скільки житиму – бранець твій...*
В. Симоненко

Вивчення історії рідного краю, його минулого й сьогодення є однією з захоплюючих справ, про яку ми часто забуваємо...

Сьогодні історичне краєзнавство є одним із напрямів пошукувства, що акцентує увагу на вивченні та популяризації історичних подій, матеріалізованих в пам'ятках історії та культури певного регіону та його видатних історичних постатей. Регіональна ідентичність є одним із різновидів колективної (локальної) ідентичності. Цей феномен має комплекс соціокультурних, соціально-економічних та політичних складових. Вони впливають на цілісне самоусвідомлення та самовизначення мешканців регіону (міста, села) як певної спільноти з проявами патріотизму та власними світоглядними, соціокультурними, етнічними відмінностями від інших регіонів. Комплекс таких відмінностей може бути інклюзивним до загальнонаціональної ідентичності.

Краєзнавство розглядають як комплекс різних за змістом наукових дисциплін та спеціальних методик, які у своїй сукупності скеровують до наукового всебічного пізнання краю. В історичному краєзнавстві такі предмети дослідження розглядаються в історичному аспекті. Головне в них – виявити і дослідити зв'язки між усіма елементами довкілля в їхньому історичному розвитку. У практичній діяльності історичне краєзнавство проявляється у вивченні історії міст і сіл, підприємств, господарств, установ, родоходів, життя і творчості визначних земляків, важливих місцевих історичних подій, активній участі населення в регіональному музейному будівництві, охороні пам'яток історії та культури, природи, туризмі, екскурсійній справі.

Тому монографічне видання М. І. Бушина, О. І. Гуржія та А. Г. Палія «Місто Умань: історичні портрети, події, факти» є своєчасним

та оригінальним. Створення життєписів відомих уродженців Уманщини набуває особливого значення, адже історія та біографія здавна вважалися нерозривними поняттями. Життя окремих осіб допомагало глибше з'ясувати хід та значення історичних подій, робило хронологію конкретнішою. З розвитком загальної письменності інтерес до вивчення біографій надзвичайно підвищився. Сьогодні біографія допомагає історикам проводити додаткові дослідження того чи іншого історичного явища.

Певна особа жила і діяла, залишивши слід, який можна зафіксувати й інтерпретувати. У цьому її пізнавальне значення. Але біографія лише тоді є важливим елементом історико-літературної або наукової творчості, коли несе певну соціальну функцію. Мають бути зумовлені мета її створення і вплив на певні сфери духовного розвитку людства. Біографія виникає як різновид історико-літературної творчості та частина історіографічної традиції в її літописно-хронікальній формі. У ній поєднані емпіричні та концептуальні підходи до висвітлення життя та діяльності людини з метою впливу на свідомість сучасників.

Біографія як історико-культурологічне явище є сукупним поняттям. Воно об'єднує різні види, роди й типи біографічного письма, що склалися історично. Водночас як рід літературної та наукової діяльності біографія – складне історичне явище, що розвивається в суспільстві й чуйно реагує на всі суспільні колізії, зміни історичних парадигм та ідеологічні коливання.

Створення літопису Умані напевно вимагало від авторів клопіткої та великої за обсягом пошуково-дослідницької роботи. Уманщина – край славетний та героїчний. Його землі стали колискою зародження козацтва. Тут гартувалася лицарська доблесть, виникали перші